

II. СОЦІАЛЬНА РОБОТА

УДК 001:316.28:81'238:374.32

Березовська Л.І.

КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИЙ СУПРОВІД У ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У статті здійснено аналіз комунікативно-мовленнєвого супроводу у практичній підготовці соціального працівника, розкрито особливості його здійснення під час проходження студентами виробничої практики у закладах соціального спрямування. Зазначено, що формування комунікативно-мовленнєвих умінь ґрунтується на організації комунікативно-спрямованого навчання студентів, залучення їх до різноманітної теоретико-практичної діяльності, яка дозволяє сформувавши у студентів уявлення про майбутню професійну діяльність соціального працівника, наблизити її до реальної. Практична підготовка здійснюється з урахуванням взаємозв'язку між теоретичним навчанням та формуванням практичних умінь, враховуючи принципи науковості, наступності, системності; під керівництвом викладача, який покликаний допомогти студенту створити позитивне емоційне тло для спілкування, налагодити взаємодію з керівництвом установи, де проходить практика, сприяти подальшій співпраці.

Ключові слова: комунікативно-мовленнєвий супровід, практична підготовка, соціальний працівник, виробнича практика.

Педагогічній спільноті України поняття «супровід» стало відомим в 90-х роках ХХ ст. На цей час парадигма супроводу набула поширення в освітньо-виховному процесі, спрямованого на допомогу і підтримку особистості в її індивідуальному та професійному становленні.

Етимологічно «супровід» співвідноситься з поняттями: «взаємодія», «допомога», «підтримка», «сприяння», «турбота» «забезпечення». Провідна мета педагогічного супроводу – підтримати та допомогти особистості в становленні її як професіонала.

В науковій літературі здійснено аналіз поняття «супровід» ученими різних наукових галузей, зокрема: психологічної (І. Бех, Н. Глуханюк, Е. Зеєр, В. Зінченко, В. Кузьменко, Р. Овчарова, та ін.); педагогічної (М. Губанова, Є. Казакова, М. Рожков, І. Славина, М. Шакурова та ін.); соціальної (І. Зверєва, Г. Лактіонова, І. Пеша, І. Трубавіна та ін.); соціально-педагогічної (А. Капська, Г. Курагіна, О. Шпак та ін.); науково-методичної (А. Богуш, О. Зайченко, Л. Даниленко, С. Литвиненко, Н. Островерхова та ін.). Натомість комунікативно-мовленнєвий супровід не знайшов належного висвітлення у здійсненні практичної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти.

Актуальність означеної проблеми вбачаємо у тому, що мовлення супроводжує всі сфери життя людини, воно є обов'язковим складовим професійно-комунікативної діяльності соціального працівника, який повинен уміти вислухати і зрозуміти клієнта, знайти до нього індивідуальний підхід, зняти напруженість, встановити довіру у взаєминах. Соціальні працівники мають бути готовими до виконання складних професійних завдань у процесі мовленнєво-комунікативної взаємодії. Працюючи з різними групами клієнтів, соціальні працівники нерідко потрапляють в умови агресивного комунікативного середовища, що вимагає від майбутнього соціального працівника формування професійно-важливих комунікативних умінь, спрямованих на організацію комфортного, безпечного комунікативно-мовленнєвого середовища, здатного зняти агресію в комунікації.

Мета статті: полягає у розкритті сутності та основних складників здійснення комунікативно-мовленнєвого супроводу під час проходження студентами практики у закладах соціального спрямування.

Задля підвищення рівня комунікативної спрямованості освітнього процесу в закладах вищої освіти (ЗВО) потрібно наблизити студентів до реальних умов, за яких буде відбуватися процес спілкування під час здійснення професійної діяльності. Враховуючи те, що в соціально-педагогічній роботі соціального працівника спілкування є провідним у вирішенні різноманітних завдань і від вміння володіння ним залежить вирішення життєво-важливих проблем клієнта та успіх професійної діяльності. У процесі дослідження прийшли до усвідомлення того факту, що для успішного становлення комунікативно-мовленнєвого, компетентного фахівця потрібно допомогти студенту опанувати комунікативні вміння та навичками міжособистісної взаємодії, спрямовані на забезпечення ефективного формування мовленнєво-комунікативної компетентності студентів – майбутніх соціальних працівників у процесі комунікативно-мовленнєвої діяльності.

Термін «супровід» має широке застосування і тлумачиться науковцями неоднозначно, залежно від того, до якої галузі знань чи практичної діяльності він належить – педагогічної, психологічної, соціальної чи медичної. У статті розглянемо комунікативно-мовленнєвий супровід підготовки соціального працівника у процесі професійно спрямованої комунікативно-мовленнєвої діяльності.

Аналізуючи поняття «супровід», насамперед, з'ясуємо його значення за словниковими джерелами, які розглядають «супровід» як: «дія за дієсловом «супроводжувати», тобто «проводжати, супроводжувати, йти разом з метою провести, слідувати» [3, с. 272]; «те, що супроводить яку-небудь дію, явище» [5, с. 462].

Ми згодні з думкою Л. Шипіциної, яка розглядає його як метод, що забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору [9].

Науковець О. Соколова вбачає у педагогічному супроводі тісний зв'язок із педагогічною підтримкою, оскільки особистість виступає як об'єкт впливу педагога, який проектує та спрямовує її розвиток, націлює на діяльність. Здійснюючи педагогічну підтримку, педагог повинен вміти: встановити контакт із

вихованцем, дотримуючись принципу довіри, поваги; усвідомити внутрішній світ вихованця, його потреби, здібності та інтереси; допомогти усвідомити особистий потенціал, визначити цілі особистого розвитку [8].

Дослідниця Є. Манузіна визначає три взаємопов'язані компоненти, що сприяють оптимізації процесу професійної підготовки студента за умови врахування індивідуальних особливостей розвитку:

- систематичне відстеження динаміки особистісного розвитку студента у процесі навчання у ЗВО;

- створення психолого-педагогічних умов для розвитку особистості студента, його успішного навчання та професійного розвитку (при цьому на основі даних психолого-педагогічної діагностики розробляються індивідуальні та групові програми розвитку студента, визначаються умови його успішного навчання);

- створення спеціальних психолого-педагогічних умов для надання допомоги студентам, які мають проблеми у навчанні (цей компонент орієнтовано на студентів, у яких виявлено певні проблеми у пропедевтичній підготовці, у засвоєнні навчальної інформації, а також у соціально прийнятних нормах поведінки, спілкуванні з викладачами та іншими студентами) [7, с. 109-113].

А. Богуш визначила такі основні пріоритети супроводу: навчання вибору; створення орієнтаційного поля розвитку; зміцнення внутрішнього «Я» (цілісності) особистості. Аналізуючи проблеми комунікативно-мовленнєвого супроводу підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, вчена розглядає його як «багатокомпонентне поняття, яке обіймає взаємопов'язаний цикл психолого-педагогічних мовознавчих та фахових методичних дисциплін, спрямованих на розвиток і формування професійного українського мовлення майбутніх фахівців і вихователів з урахуванням мовної специфіки регіону та мовленнєвого середовища дошкільного навчального закладу» [1, с. 221].

Таким чином, узагальнюючи різні підходи до визначення поняття «супровід», можемо вважати його комплексним методом, до якого входить: діагностична (виявлення суті проблеми); інформаційна (розкриття шляхів її розв'язання); консультаційна (надання допомоги на етапі ухвалення рішення й вироблення стратегії вирішення проблеми); оперативна (своєчасна допомога в розв'язанні проблеми з опорою на потенційні можливості особистості студента) та аналітична (вивчення результатів педагогічного супроводу, корекція відхилень у розв'язанні проблем, пошук шляхів удосконалення умов для самореалізації суб'єкта супроводу) функції.

Функції педагогічного супроводу відображають змістовий аспект цього процесу та визначають поетапність педагогічних дій.

Зауважимо, що мовленнєвий розвиток студента визначається рівнем його мовленнєвої діяльності, яка виявляється як у професійній діяльності, так і в процесі його самореалізації як форми самопрояву, досягнення окресленої мети, осмислення сутності професійно-мовленнєвої діяльності.

М. Лісовий розглядає готовність до професійно-мовленнєвої діяльності – як «прояв спеціальних знань, мовленнєвої компетенції та мовленнєвого професіоналізму». Організація професійно-спрямованої мовленнєвої діяльності в

умовах університетської освіти передбачає «засвоєння студентами знань про мову і мовлення, набуття ними власного мовленнєвого досвіду, збагачення словникового запасу термінологічною і професійною лексикою, спрямованість особистості на саморозвиток і самореалізацію, формування самосвідомості як передумови самостійності в оволодінні професійними мовленнєвими вміннями, що супроводжуються відповідним корегуванням, підвищенням рівня професійної зрілості під час оволодіння різними мовленнєвими функціями» [6, с. 6-8].

Таким чином, формування комунікативно-мовленнєвих умінь ґрунтується на організації комунікативно-спрямованого навчання студентів, залучення їх до різноманітної теоретико-практичної діяльності, яка дозволяє сформувати у студентів уявлення про майбутню професійну діяльність соціального працівника, наблизити її до реальної. Комунікативно-мовленнєва діяльність має включати такі завдання: формування теоретичних знань комунікативної лінгвістики (загальні закони комунікації); особливості комунікації залежно від умов, середовища та учасників комунікативного процесу; роль вербальної та невербальної комунікації, позамовних засобів у процесі спілкування; етичні норми спілкування, причини комунікативних невдач та вміле застосування набутих знань у безпосередній практичній діяльності, під час виконання практичних завдань, проходження практики в соціальних установах з різними групами клієнтів.

Практична підготовка майбутніх соціальних працівників у їхньому професійному становленні є важливим складником освітньої діяльності закладів вищої освіти, оскільки студенти мають можливість прийняти на себе роль соціального працівника, ідентифікувати себе з майбутньою професійною діяльністю, оцінити свої сильні сторони та визначити слабкі. Практична підготовка здійснюється з урахуванням взаємозв'язку між теоретичним навчанням та формуванням практичних умінь, враховуючи принципи науковості, наступності, системності. Вона здійснюється під керівництвом викладача, який покликаний допомогти студенту створити позитивне емоційне тло для спілкування, налагодити взаємодію з керівництвом установи, де проходить практика, сприяти подальшій співпраці.

Викладач-методист, здійснюючи комунікативно-мовленнєвий супровід студента-практиканта, покликаний виявити його вміння розв'язувати проблемні ситуації, які виникають у процесі безпосередньої діяльності та знаходити оптимальні шляхи їх вирішення, конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації, прогнозувати поведінку партнера, організовувати ініціативно-діалогове спілкування з клієнтом, використовувати вербальні та невербальні засоби виразності мовлення та формули мовленнєвого етикету, формувати навички міжособистісної взаємодії, відповідальності за результати своєї діяльності. Зазначимо, що виробнича практика корисна тим, що вона проходить в адекватних умовах самостійної соціальної роботи студента і передбачає виконання завдань, які в майбутньому покликаний вирішувати соціальний працівник.

Мета виробничої практики – підготувати майбутнього соціального працівника до професійної діяльності та досягнення ним високого рівня сформованості професійної та комунікативно-мовленнєвої компетентності.

Навчальна і виробнича практика розглядається як складник освітнього процесу, що доповнює та узагальнює набуті в процесі теоретичного навчання знання, забезпечує їх успішне практичне застосування у майбутній професії.

Студенти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» спеціальності 231 «Соціальна робота» проходять практики на кожному навчальному курсі, що свідчить про безперервність та системність їх проведення у відповідності до вичитаного теоретичного блоку фахових дисциплін. Так, на 1-ому курсі студенти проходять навчальну практику, на 2-ому – 4-ому курсах передбачено виробничі практики в закладах соціального обслуговування. Кожен вид практики передбачає виконання завдань програми практики, здійснення контролю за ходом її виконання, навчально-методичний супровід з боку викладача-методиста у вирішенні проблемних завдань та ситуацій. Здійснюючи супровід студента-практиканта, викладач покликаний допомогти йому подолати можливі труднощі у налагодженні взаємодії, встановленні контакту з клієнтом, прийнятті правильного рішення, пошуку оптимальних форм і методів роботи з клієнтом. Досягнення мети у спілкуванні та позитивному вирішенні проблеми клієнта залежить від умінь соціального працівника прогнозувати, передбачати та проектувати діяльність, налаштовувати його на позитив.

Засвоєння студентами теоретичного матеріалу в процесі практичної підготовки включає такі етапи: підготовчий, основний, завершальний. Мета першого, підготовчого етапу – сформулювати систему теоретичних знань та комунікативно-мовленнєвих умінь, необхідних соціальному працівнику для здійснення успішної професійної комунікативно-мовленнєвої діяльності в майбутньому. На цьому етапі під час вивчення професійно-зорієнтованих навчальних дисциплін (вступ до спеціальності, самоорганізація особистості) та дисциплін циклу фундаментальної підготовки (загальна психологія, загальна соціологія, соціальна психологія), на аудиторних заняттях (лекційних, семінарських, практичних) та проходження навчальної практики студенти мають змогу закріпити теоретичні знання, отримані в процесі опанування вивчення 90-годинного курсу навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності». Навчальна практика проводиться на першому курсі другого семестру упродовж двох тижнів і передбачає ознайомлення студентів з діяльністю центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ), із функційними обов'язками соціального працівника, контингентом клієнтів соціальних служб, змістом соціальної роботи. У рамках вивчення навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» для студентів проводяться семінарські заняття з підготовки до практики, а саме: «Особливості професійної діяльності соціального працівника», «Суб'єкти і об'єкти соціальної роботи», «Структура системи центрів соціальних служб», «Зміст і напрями роботи соціального працівника», «Актуальні проблеми соціальної роботи на сучасному етапі» тощо.

Студенти на практичних, семінарських заняттях вчать моделювати ситуації допомоги клієнтам, визначати технологію роботи з ними, розглядають соціально-педагогічні ситуації, спроектовані викладачем, аналізують їх, визначають суть проблеми, та вчать знаходити найбільш оптимальні шляхи її

вирішення. При цьому, важливо не тільки теоретично правильно підійти до вирішення проблеми, змодельовати технологію надання допомоги, але і грамотно висловлюватися в процесі міжособистісної взаємодії, дотримуючись логіки викладу матеріалу; професійно ставити запитання і давати на них відповіді; вести бесіду, дискусію, діалог; здійснювати консультування, дотримуючись при цьому мовленнєвих та етичних норм спілкування, правильного тону розмови, дикції, темпу мовлення; переконувати, доводити, аналізувати ситуацію, пояснювати правильність своїх дій; відпрацьовувати вміння слухати інших учасників групи, тактовно заперечувати, вказувати на помилки, допущені неточності; домовлятися, досягати компромісу; володіти навичками мовленнєвого етикету, професійної етики соціального працівника; вдосконалювати культуру фахового мовлення.

Окрім спеціально-змодельованих ситуацій, важливе місце на заняттях відводиться виконанню практичних вправ та завдань, тренінгам, рольовим іграм, спрямованим на закріплення теоретичних знань (тестові завдання, мозковий штурм, понятійно-термінологічний диктант тощо); відпрацьовуються вміння вступати у процес комунікації з клієнтом та долати труднощі, які виникають під час взаємодії, професійно вирішувати проблему, з якою звернувся клієнт, оперуючи фаховою термінологією.

Виконання цих та інших завдань передбачає спільний з педагогом аналіз відповідей студентів, коригування неточностей, мовленнєвих огріхів. У процесі відповідей студентів спонукаємо їх до активного обговорення, обміну думками, відпрацьовуємо вміння доводити їхню логіку та правильність на основі вивченого теоретичного матеріалу, пропонуємо інші шляхи вирішення проблеми, вчимо міркувати, творчо мислити. Кожне практичне заняття завершується обговоренням побаченого і почутого та аналізом його на основі вивченого теоретичного матеріалу.

Основним змістом навчальної практики є формування початкових знань про проблеми, з якими звертаються клієнти у соціальні установи та формування вмінь соціального спостереження, спілкування і надання допомоги.

Другий – основний етап (III – IV курси навчання). Мета – продемонструвати навички застосування теоретичних знань відповідно до соціального спрямування бази практики; вдосконалювати вміння надавати соціальну допомогу шляхом здійснення консультування, короткочасного спілкування з клієнтом під час відвідування кризових центрів, центрів соціально-психологічної реабілітації; удосконалювати організаційні, діагностичні, дидактичні, аналітичні, проектувальні, комунікативні вміння та навички майбутніх соціальних працівників у процесі практичної діяльності.

Основний етап включає такі види виробничих практик, як: волонтерська, в центрах соціальних служб, закладах соціального обслуговування. На цьому етапі студент повинен зрозуміти, що він не просто покликаний вислухати клієнта, надати різного роду допомогу (інформаційна, психологічна, консультативна), він повинен задовольняти потреби клієнтів у їхньому соціальному захисті, створенні умов для подальшої самореалізації та саморозвитку особистості, адже від його вмінь вирішити проблему – залежить доля людини, її подальше життя.

На кожному з етапів роботи студент тісно співпрацює із керівником, методистом закладу вищої освіти та методистом від бази практики. Вони, керуючись принципами наступності, послідовності, систематичності, допомагають студенту прийняти правильне рішення, відповідно до конкретної ситуації, спрямовують його до самостійності та відповідальності у розв'язанні виробничих питань. Студент-практикант вчиться зіставляти теоретичні знання з конкретною ситуацією, аналізувати, узагальнювати, прогнозувати подальші дії та етапи роботи, визначати доцільність залучення фахівців інших структур (медичних, правозахисних, психологічних), які могли б допомогти у вирішенні проблеми, продумує написання листів-звернень у соціальні інституції, готує звітну документацію, здійснює соціальний супровід сім'ї, заповнюючи відповідну документацію. Організація роботи студента на другому етапі формує когнітивні, прогностичні та діагностичні вміння, необхідні для успішного оволодіння майбутньою професійною діяльністю.

Третій (заклучний) етап – передбачає аналіз того, що відбувалося на другому етапі. Студенти аналізують свою діяльність, діляться здобутим досвідом, враженнями від проходження практики, визначають шляхи вдосконалення професійної комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутнього соціального працівника під час освітньої діяльності. З цією метою було проведено опитування, з'ясовано думки студентів про те, як сформованість професійних комунікативно-мовленнєвих умінь впливає на професійну компетентність майбутнього соціального працівника. На запитання анкети, з якою метою ви хочете розвивати професійні вміння, відповіді студентів були такими: бажання стати компетентним працівником – 43%; вміти професійно надавати допомогу клієнтам – 38%; «від вміння правильно висловлюватися залежить успіх професійної діяльності» - 27%; досягти успіхів у роботі – 18%; бути освіченим, грамотним – 6%. Нас також цікавило, з якими труднощами зіткнулися студенти під час проходження практики. Невпевненість у правильності дій – 47%, несформованість вміння на професійному рівні надавати допомогу – 32%; невміння виявляти самостійність у прийнятті рішення – 26%; встановлювати причину виникнення проблеми та визначати алгоритм дій її вирішення – 18%; надавати допомогу в соціальній реабілітації дітям з обмеженими можливостями – 13%; підтримувати розмову з клієнтом – 12%, уміння довести правильність своїх дій – 9%; нерішучість, непевненість у собі – 4%.

Аналіз відповідей студентів засвідчив, що окреслені ними труднощі, які виникли під час проходження практики, пов'язані з низькою сформованістю знань теоретичного характеру, зокрема, з психодіагностики, а також технологій роботи з людьми з обмеженими можливостями. Виявлена низька здатність оперувати різновидами прогнозування та самостійності у прийнятті рішення. Натомість труднощі, пов'язані зі сформованістю комунікативно-мовленнєвих умінь, було відзначено лише у незначної частини студентів (12%).

Викладений матеріал дозволяє дійти таких висновків. Ефективне формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників може бути забезпечено за умов здійснення належного комунікативно-мовленнєвого супроводу студентів у допомозі та підтримці педагога під час

вирішення складних мовленнєвих та професійних завдань. Практика володіє значними можливостями для формування внутрішньої (мотиваційної) потреби здійснення успішної професійної самореалізації студента, його самоосвіти, професійного самовдосконалення. Студент, під час проходження практики має можливість об'єктивно оцінити свої дії та визначити рівень професійної готовності.

Використана література:

1. Богуш А.М. *Комунікативно-мовленнєвий супровід професійно спрямованого мовлення майбутніх фахівців дошкільної освіти: Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. 2014. Вип. 65. с. 221. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprrn_2014_65_44 (дата звернення: 16.03.2019).*

2. Бусел В.Т. *Великий тлумачний словник сучасної української мови К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.*

3. Даль В. *Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. Т. 4. М. Русский язык, 1982. С. 272.*

5. Івченко А. О. *Тлумачний словник української мови. Харків: "ФОЛІО", 2000. 540 с.*

6. Лісовий М.І. *Формування професійного мовлення майбутніх медичних працівників у вищих медичних навчальних закладах: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2006. 27 с.*

7. Манузина Е. Б. *Педагогическое сопровождение студентов в образовательном учреждении высшего профессионального образования Вестник Томского государственного педагогического университета. 2011. Выпуск № 1 (103). С. 109–113.*

8. Соколова Е. А. *Педагогическое сопровождение и педагогическая поддержка: взаимосвязь и различия: материалы Всероссийской научно-методической конференции «Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры» (30 января – 1 февраля 2013 г.) Оренбург: «Оренбургский государственный университет», 2013. 496 с.*

9. Шилицына Л. М., Хилько А. А., Галлямова Ю. С., Демьянчук Р. В, Яковлева Н. Н. *Комплексное сопровождение детей дошкольного возраста. СПб.: Речь, 2005. 240 с.*

БЕРЕЗОВКАЯ ЛЮДМИЛА ИВАНОВНА. *Коммуникативно-речевое сопровождение в практической подготовке социального работника.*

В статье осуществлен анализ коммуникативно-речевого сопровождения в практической подготовке социального работника, раскрыты особенности его осуществления при прохождении студентами производственной практики в учреждениях социальной направленности. Отмечено, что формирование коммуникативно-речевых умений основывается на организации коммуникативно-направленного обучения студентов, привлечение их к разнообразной теоретико-практической деятельности, позволяет сформировать у студентов представление о будущей профессиональной деятельности социального

работника, приблизить ее к реальной. Практическая подготовка осуществляется с учетом взаимосвязи между теоретическим обучением и формированием практических умений, учитывая принципы научности, преемственности, системности; под руководством преподавателя, который призван помочь студенту создать позитивный эмоциональный фон для общения, наладить взаимодействие с руководством учреждения, где проходит практика, способствовать дальнейшему сотрудничеству.

Ключевые слова: коммуникативно-речевое сопровождение, практическая подготовка, социальный работник, производственная практика.

BEREZOVSKA LIUDMYLA. *Communicative-speaking support in the practical training of a social worker.*

The article analyzes communicative-speaking support in the practical training of a social worker; article reveals the peculiarities of its implementation during students' passing of industrial practice in social-oriented institutions. It is noted that the formation of communicative-speaking skills is based on the organization of communicatively directed student training, involving them in a variety of theoretical and practical activities, which allows students to formulate ideas about the future professional activities of a social worker, to bring it closer to the real one. Practical training is carried out with taking into account the relationship between theoretical training and the formation of practical skills, considering scientific, continuity, systematic principles; under the direction of a teacher who is called to help to the student to create a positive emotional background for communication, to establish interaction with the management of the institution where the practice takes place, to promote further cooperation.

Keywords: communicative-speaking support, practical training, social worker, industrial practice.

УДК 364-78:355.08

Вікторова Л. В., Чулкова К.О.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ЗАГАЛЬНОНАУКОВИЙ АСПЕКТ

В статті розкриваються особливості соціально-педагогічної реабілітації військовослужбовців – учасників збройних конфліктів. Вказується на те, що вони представляють собою таку соціальну категорію населення, яка потребує особливого підходу в умовах українського суспільства і не набула системного характеру. Акцентується увага на соціальній адаптації військовослужбовців – учасників збройних конфліктів, яка потребує проведення з ними цілого комплексу заходів соціально-психологічної та соціально-педагогічної реабілітації. Зокрема, соціально-педагогічна реабілітація забезпечує нормальне існування особистості у